

Taloudesta, globaaleista valtasuhteista ja jälkikoloniaalista näkökulmasta

Suvi Keskinen ja Salla Tuori

Olemme seuranneet kiinnostuneina ja ilahtuneina sukupuolentutkimuksessa yleistynyttä keskustelua taloudesta, rahasta ja globaaleista valtasuhteista. Teemat ovat nousseet käsittelyyn esimerkiksi vuoden 2014 Sukupuolentutkimuksen päivillä ja niitä tullaan pohtimaan kesäkuussa 2015 järjestettävässä eurooppalaisen feministisen tutkimuksen konferenssissa Rovaniemellä. Tällä kirjoituksella osallistumme aiheita koskevaan keskusteluun ja esitämme, että taloutta, hyvinvointivaltiota ja uusliberalismia analysoitaessa on välttämätöntä ottaa huomioon myös rodullistaminen ja jälkikoloniaali näkökulma. Rakennamme kirjoituksemme kommentiksi Eeva Jokisen *Sukupuolentutkimus*-lehden numerossa 3/2014 julkaistulle ”Avoin talous, lukittu sukupuoli”-puheenvuorolle. Pidämme kyseisen numeron kaikkia kolmea taloutta koskevaa puheenvuoroa tärkeinä ja Jokisen esittämää näkökulmaa erityisen kiinnostavana. Eeva Jokinen yhdistää puheenvuorossaan inspiroivalla tavalla talouden ja tunteet, rakenteellisen ja ruumiillisen sekä vie aiheita koskevaa feminististä keskustelua eteenpäin.

Haluamme kuitenkin nostaa kriittiseen tarkasteluun joitain puheenvuoroon sisältyviä ennako-oletuksia ja johtopäätöksiä. Pikemminkin kuin yksittäisen tutkijan näkemyksiä kritiikkimme ja esittämämme kysymykset koskevat sitä yleisempää ajattelutapaa, jossa huomaamatta sivuutetaan rodullistettujen ja jälkikoloniaalien valtasuhteiden analyysi. Jälkikoloniaalit ja rodullistamiseen liittyvät analyysit ovat tulleet olennaiseksi osaksi sukupuolentutkimusta, kun keskustellaan rodul-

listetuista vähemmistöistä, rodullisista/etnisistä ulossulkemisprosesseista tai eroista yleisellä tasolla. Sen sijaan puhe hyvinvointivaltion yleiseksi ymmärretyistä käytännöistä ei kyseenalaista valkoisen, länsikeskeisen ajattelun normeja vaan toistaa globaaleja valtasuhteita ja rodullistettuja rakenteita. Nähdäksemme yksi tämän hetken keskeisistä kysymyksistä onkin, millä tavalla feministinen yhteiskuntatiede niin globaalissa pohjoisessa kuin etelässä voi analysoida kolonialismia ja modernin liittoa ja sitä kautta purkaa ajattelutapaa, jossa modernia voi ylipäänsä ajatella ilman kolonialismia. Kuten Madina V. Tlostanova ja Walter D. Mignolo (2012, 8, oma käännös) toteavat, ”historiallisesti koloniaali on modernin pimeä puoli, käsitteellisesti taas sen piilotettu puoli”.

Kiinnittämällä huomiota muutamiin kohtiin Jokisen puheenvuorossa pyrimme avaamaan niitä Eurooppa- ja kansallisvaltiokeskeisiä lähtökohtia, jotka ovat normalisoituneet osaksi tieteellistä käsitteistöämme ja käytäntöjämme. Kutsomme Eeva Jokisen ja muut suomalaiset sukupuolentutkijat pohtimaan kanssamme näitä kysymyksiä ja niihin sisältyviä haasteita esimerkiksi *Sukupuolentutkimus*-lehden sivuilla ja kesäkuussa Rovaniemellä.

Puheenvuorossa käsitellään työn globaalia liikuvuutta avoimessa taloudessa ja sen sukupuolituneisuutta: niin kutsutut miesten työt siirtyvät globaaliin etelään, halvempien kustannusten ja parempien yritystukien maihin. Haluamme nostaa esiin, että tällaisessa puheessa näkökulma rakentuu ”meiltä” käsin, toisin sanoen globaalin pohjoisen

tai tarkemmin Suomen perspektiivistä. Työpaikkojen menetys ja miesten töiden ”siirtyminen pois globaalin pohjoisen vauraista valtioista” ovat merkityksellisiä juuri ja ehkä vain pohjoisen näkökulmasta. Globaalin etelän näkökulmasta jotkin muut seikat ja huomiot voisivat olla merkityksellisempiä. Tarkasteluun voisi nousta esimerkiksi työpaikkojen lisääntyminen, niihin liittyvät työolot ja paikalliset tuotanto- ja kaupunkirakenteen muutokset. Ajatus, että työn globaali liikkuvuus kiteytyisi siihen, että globaalin etelän nuorille naisille voitiin maksaa huonoa palkkaa ja että ”[n]uoret naiset puolestaan tarvitsivat – ja tarvitsevat – huonoakin palkkaa päästäkseen pois tyttäjä tukahduttavista perheistä ja suvuista” (s. 45), on reduktionistinen ja sivuuttaa globaalin työnjaon keskeisiä kysymyksiä. Siihen sisältyy myös ongelmallinen oletus siitä, että perheet ja suvut globaalin etelän maissa ovat tukahduttavia. Vaikka nykyisellä talouskriisillä ja talouskuripolitiikalla on vakavia seurauksia myös globaalissa pohjoisessa, erityisesti Välimeren alueella, ovat vaikutukset globaalissa etelässä usein laaja-alaisempia ja osa pitkävaikutteisista yhteiskunnallista järjestystä. Uusliberalismi, riistävä kapitalismi ja niihin liittyvä talouskuri ovat muokanneet globaalin etelän maiden yhteiskunnallista kehitystä huomattavasti pidemmän ajan.

On tärkeää tarkastella työn globaalin liikkuvuuden seurauksia pohjoisessa ja sen yhteiskunnallisia ja rakenteellisia seurauksia esimerkiksi juuri työpaikkojen menettämisen kautta. Samaan aikaan olisi kuitenkin nähtävä myös se, että tuotannon siirtäminen köyhempiin maihin perustuu globaaliin eriarvoisuuteen ja sen uusintamiseen, johon esimerkiksi suomalaiset monikansalliset yritykset osallistuvat luomalla huonompia työoloja ja halvempia kustannuksia. Jälkikoloniaalin tutkimuksen piirissä kehitelty ajatus ”Euroopan maakuntaistamisesta” (Chakrabarty 2000) voisikin tarkoittaa nimenomaan tietoisuutta ja eksplikointia tarkastelumme (pohjoisesta) näkökulmasta.

Työvoiman globaaliin liikkuvuuteen liittyvät myös ”hoivasiirtymät” ja ”hoivavaje”. Kun näistä kirjoitetaan väestön ikääntymisen ja julkisen sektorin heikentämisen seurauksina, on näkökulma nimenomaan pohjoisessa. Koska kyseessä kuitenkin ovat nimenomaan globaalit siirtymät, olisi tär-

keää yhtäältä nimetä näkökulma, josta asiaa katsotaan, ja toisaalta seurata hoivasiirtymien ketjua loppuun saakka. Ymmärryksemme ilmiöstä saataisi muuttua, jos samaan aikaan pystyisimme pitämään etelän ja pohjoisen keskinäisen riippuvuuden mukana hyvinvointivaltiota analysoitaessa. Hoivavajeen lisääntymisellä globaalissa etelässä (ja itäisessä Euroopassa) on monenlaisia seurauksia. Toisin kuin pohjoisessa, vajetta paikkaamaan ei aina tule muualta väkeä, vaan paikallisesti luodaan erilaisia enemmän tai vähemmän hataria tilkkutäkkejä. Haluaisimme pohtia, mitä globaaleja yhteyksiä ja riippuvuutta korostava tutkimusote voi tuoda ymmärrykselle hyvinvointivaltiosta, hoivasta, globaalista eriarvoisuudesta ja niiden kytköksistä. Yksi esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on hyvinvointivaltion tarkastelu globalisaation käsitteen avulla (esim. Näre 2012; Wrede 2012). Uuden näkökulman kehittyminen edellyttää joka tapauksessa ensiksi huomiota siitä, että nykyvälineillä ja ajatustavoilla tähän ei päästä.

Kuten Eeva Jokinen oivaltavasti kirjoittaa, tunteellisessa kapitalismissa tulosta tehdään tunteilla ja perheenemännän kyvyillä. Tässä kohtaa esitämme kuitenkin mustan ja jälkikoloniaalin feminismin klassisen kysymyksen siitä, keistä naisista puhutaan. Sukupuolittunut ruumis on tällaisessa kapitalismissa tärkeä työväline, mutta tämä ruumis on samalla myös rodullistettu. Jos tunteellista kapitalismia ja hoivaa ajattelee globaalisti, hyödyt naisille näyttäisivät varsin kyseenalaisilta. Esimerkiksi Karibialla yhtäältä turismi ja siihen liittyvä seksityö sekä toisaalta hoivavajeen paikkaaminen Pohjois-Amerikassa tekevät naisten rodullistetuista ruumiista globaalin taloudellisen kilpailun välineitä. Siinä naisten ruumiillisuudesta on kansantaloudellista hyötyä. Työt ovat kuitenkin prekaareja, naiset joutuvat liikkumaan työn perässä usein muualle ja jättämään hoivavajetta jälkeensä (Reddock 2014).

Onkin nähdäksemme tärkeätä eksplikoida, kenelle ja milloin tunteellinen kapitalismi voi olla hyödyllinen ja missä ja milloin sen hyödyt taas ovat kyseenalaisia tai suorastaan haitallisia. Sen sijaan että tehdään yksinkertaistava jaottelu uuteen (tunteellinen kapitalismi) ja vanhaan (teollinen kapitalismi), olisi olennaista tarkastella näiden suhteiden globaaleja muutoksia ja niiden seurauksia eri paikalliskon-

teksteissa. Teollisen kapitalismin mukaisia työtapoja ja tuotannon tekijöitä hyödynnetään yhä ja ehkä jopa enenevässä määrin globaalin etelän alueilla. Niiden avulla juuri mahdollistetaan globaalin pohjoisen keskittyminen tunteelliseen, kekseliääseen, innostuneeseen ja luovaan työhön. Tästä näkökulmasta talouden uudelleenorganisointuminen ja edellä kuvatut siirtymät eivät näytä vain (globaalin pohjoisen) naisten ja miesten välisiltä suhteilta ja niiden uudelleenjärjestymiseltä. Pikemmin ne näyttävät globaalin taloussuhteiden ja eriarvoisuuksien uudelleenjärjestelyiltä, joissa eriarvoisuuden perusteita ei kyseenalaisteta tai olennaisesti muuteta. Näiden seurauksena erilaisissa globaaleissa asemassa olevien ja elämäänsä rakentavien nais- ja miesryhmien väliset suhteet jäsentyvät uudelleen, mutta kyse ei ole yksinkertaistetusta jaottelusta uuteen ja vanhaan kapitalismiin.

Uuden ja vanhan ulottuvuuksia olisi mielekäs myös tarkastella pohtimalla globaalin eriarvoisuuksien historiaa. Keskusteluun voisi tuoda mukaan esimerkiksi kysymykset siitä, miten taloudellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti eriarvoinen järjestelmä on syntynyt ja muuttunut ja miten se muodostaa pohjan nykytilanteelle. Jälkikolonialli näkökulma mahdollistaa kansallisvaltio- ja Eurooppa-keskeisen näkökulman kyseenalaistamisen ja vaihtoehdoille avautumisen.

Kuten Jokinen tekstinsä viimeisessä kappaleessa toteaa, sukupuolivaikutukset ovat hyvin harvoin

yksinkertaisia tai edes yhdensuuntaisia. Haluamme lisätä tähän, ettei ole riittävää katsoa vain sukupuolivaikutuksia, vaan tarvitaan analyysia, joka kiinnittää huomiota sukupuolistuneisiin, rodullistettuihin, luokka-asemaan ja globaaliin talouteen liittyviin valtasuhteisiin ja näiden uudelleenjärjestäytymiseen. Pelkkä sukupuolen tarkastelu toistaa helposti Eurooppa-keskeistä ja globaalisti etuoikeutettua positiota, jossa sivuutetaan muiden näkökulmien merkitys. Suomalaisessakin sukupuolentutkimuksessa on aika havahtua näkökulmamme asemoitumiseen osana globaalia pohjoista ja siirtyä analysoimaan, miten rodullistamisen, globaalin valtasuhteiden ja muuttuvien luokkasuhteiden prosesseissa rakentuu sukupuolistuneita erontekoja ja hierarkioita.

Dosentti Suvi Keskinen on akatemiaturkija ja yliopistonlehtori Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Hänen tutkimusintressejään ovat postkolonialli feminisismi, rasismien ja nationalismien tutkimus, poliittinen aktivisismi ja sukupuolistunut väkivalta. suvkes@utu.fi

PD Salla Tuori on yliopistonlehtori Åbo Akademin sukupuolentutkimuksen oppiaineessa. Hänen tutkimusintressejään ovat monikulttuurisuuteen kuuluvien neuvottelujen analyysi, projektifikaation tutkimus, suomalainen siirtolaisuus Brasiliassa sekä postkolonialli feminisismi ja tiedon dekolonisaatio. stuori@abo.fi

KIRJALLISUUS

Chakrabarty, Dipesh (2000) *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton: Princeton University Press.

Näre, Lena (2012) Hoivatyön glokaaleilla markkinoilla. Filippiiniläisten sairaanhoitajien rekrytointi Suomeen jälkikolonialistisena käytäntönä. *Sosiologia* 49:3, 206–221.

Reddock, Rhoda (2014) *Welcome to Paradise: Reflections on the Intersecting Crises of Gender, Labour and Violence in the Caribbean*. Esitelmä konferenssissa Material

Matters in Times of Crisis Capitalism: Transnational Feminist and Decolonial Approaches, 13th–15th of November, Institute of Sociology, Justus-Liebig University, Giessen.

Tlostanova, Madina V. & Mignolo, Walter D. (2012) *Learning to Unlearn. Decolonial Reflections from the Eurasia and Americas*. Columbus: Ohio State University Press.

Wrede, Sirpa (2012) Työn globalisaatio ja eriarvoisuus. *Sosiologia* 49:3, 253–259.